

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA MILLIY IQTISODIY O‘SISHNI JADALLASHTIRISH OMILLARI: INSTITUTSIONAL VA TEXNOLOGIK YONDASHUV

Kulmatov Chori Anorovich

*Toshkent iqtisodiyot va texnologiyalar universiteti
Iqtisod fakulteti i.f.n., dotsent*

ANNOTATSIYA: *Maqolada raqamli iqtisodiyot sharoitida milliy iqtisodiy o‘shni jadallashtirishning asosiy omillari institutsional va texnologik yondashuvlar uyg‘unligi asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotda davlat institutlari, normativ-huquqiy muhit, raqamli infratuzilma va innovatsion texnologiyalarning iqtisodiy o‘shga ta’siri tizimli ravishda o‘rganilgan. Muallif tomonidan institutsional moslashuvchanlik va texnologik tayyorgarlik darajasining o‘zaro sinergiyasi iqtisodiy o‘shning yangi modeli sifatida taklif etiladi. Tadqiqot natijalari raqamli transformatsiya sharoitida rivojlanayotgan davlatlar uchun amaliy ahamiyatga ega.*

Kalit so‘zlar: *raqamli iqtisodiyot, iqtisodiy o‘sh, institutsional muhit, texnologik rivojlanish, raqamli transformatsiya.*

KIRISH

Raqamli iqtisodiyot XXI asrda milliy iqtisodiy tizimlarning rivojlanish trayektoriyasini tubdan o‘zgartirayotgan strategik omilga aylandi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivoji, ma’lumotlarning mustaqil iqtisodiy resurs sifatida namoyon bo‘lishi hamda raqamli platformalarning keng joriy etilishi iqtisodiy o‘shning an’anaviy omillariga yangicha yondashuvni taqozo etmoqda.

Bugungi kunda iqtisodiy o‘sh faqat kapital va mehnat omillariga emas, balki institutsional muhit sifati, raqamli infratuzilma rivoji, innovatsion salohiyat va inson kapitalining raqamli kompetensiyalariga bevosita bog‘liq bo‘lib bormoqda. Ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda raqamli texnologiyalar iqtisodiy “sakrash” imkoniyatini yaratishi bilan birga, institutsional cheklovlar mavjud bo‘lsa, raqamli tafovutni chuqurlashtirishi mumkin (1, 73-bet).

Ilmiy adabiyotlarda raqamli iqtisodiyotning iqtisodiy o‘shga ta’siri asosan texnologik omillar doirasida tahlil qilingan. Biroq institutsional muhit sifati, davlat siyosatining izchilligi va raqamli strategiyalarning muvofiqlashtirilganligi masalalari yetarli darajada kompleks o‘rganilmagan. Shu bois mazkur maqolaning maqsadi raqamli iqtisodiyot

sharoitida milliy iqtisodiy o‘rishni jadallashtirish omillarini institutsional va texnologik yondashuvlar integratsiyasi asosida tahlil qilishdan iborat.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot institutsional iqtisodiyot nazariyasi, endogen iqtisodiy o‘rish modellari hamda raqamli transformatsiya konsepsiyalariga asoslanadi. Tadqiqotda 2020–2025 yillar davomida amalga oshirilgan raqamli siyosiy jarayonlar va davlat strategiyalari metodologik asos sifatida qabul qilindi.

Xususan, “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi, elektron hukumatni rivojlantirish dasturlari va davlat xizmatlarini raqamlashtirishga qaratilgan siyosiy qarorlar institutsional o‘zgarishlarning muhim komponenti sifatida tahlil qilindi (3, 12-bet).

Tadqiqot jarayonida quyidagi usullardan foydalanildi:

- institutsional tahlil;
- tizimli-strukturaviy yondashuv;
- qiyosiy-statistik tahlil (2020–2025);
- mantiqiy va deduktiv xulosalar chiqarish.

TADQIQOT NATIJALARI

Raqamli iqtisodiyot va iqtisodiy o‘rishning statistik tahlili (2020–2025)

2020–2025 yillar davomida raqamli infratuzilmaning kengayishi iqtisodiy o‘rish sur‘atlariga ijobiy ta‘sir ko‘rsatgani kuzatildi.

1-jadval. O‘zbekistonda raqamli rivojlanish va iqtisodiy o‘rish (2020–2025)

Yil	Internet qamrovi (%)	Raqamli iqtisodiyotning ulushi (%)	YaIMdagi YaIM real o‘rishi (%)
2020	55,0	2,2	1,9
2021	60,5	2,6	7,4
2022	67,0	3,1	5,7
2023	72,8	3,8	6,0
2024	78,0	4,5	6,3
2025	83,0	5,2	6,8

Jadvaldan ko‘rinadiki, 2020–2025 yillarda raqamli iqtisodiyot ulushi 2,4 barobarga oshgan va bu iqtisodiy o‘rishning barqarorlashuviga xizmat qilgan (2, 47-bet).

Institutsional va texnologik sinergiya

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, raqamli texnologiyalar samaradorligi institutsional muhit sifati bilan bevosita bog‘liq. Institutsional moslashuvchanlik bo‘lmagan sharoitda texnologiyalar fragmentar joriy etiladi va iqtisodiy samaradorlik pasayadi (4, 89-bet).

MUHOKAMA

Mahalliy va xalqaro ilmiy qarashlar raqamli iqtisodiyot va iqtisodiy o‘shish o‘rtasidagi bog‘liqlikni tasdiqlaydi. O‘zbek olimi B. Xolmatov raqamli transformatsiya muvaffaqiyati institutsional islohotlar bilan uyg‘un bo‘lgandagina ta’minlanishini ta’kidlaydi (4, 89-bet).

Xalqaro miqyosda D. Acemoglu va J. Robinson iqtisodiy o‘shishning asosiy manbai sifatida texnologiyalardan ko‘ra institutlar sifatini ustun qo‘yadi (1, 73-bet). M. Castells esa raqamli platformalar tarmoq iqtisodiyotining yangi modelini shakllantirayotganini qayd etadi (5, 211-bet).

XULOSA

Raqamli iqtisodiyot sharoitida milliy iqtisodiy o‘shishni jadallashtirish institutsional va texnologik omillarning o‘zaro sinergiyasiga asoslanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, 2020–2025 yillarda raqamli infratuzilma rivoji institutsional islohotlar bilan uyg‘unlashgan sharoitda iqtisodiy o‘shish barqaror tus oladi. Mazkur yondashuv iqtisodiy siyosatni shakllantirishda muhim metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Acemoglu D., Robinson J. Why Nations Fail. – New York: Crown Business, 2019. – 560 b.
2. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. Raqamli iqtisodiyot ko‘rsatkichlari. – Toshkent, 2025. – 120 b.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. Raqamli O‘zbekiston – 2030 strategiyasi. – Toshkent, 2020. – 45 b.
4. Xolmatov B. Raqamli iqtisodiyot va institutsional rivojlanish. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2022. – 180 b.
5. Castells M. The Rise of the Network Society. – Wiley-Blackwell, 2019. – 656 p.
6. OECD. Digital Economy Outlook. – Paris: OECD Publishing, 2024. – 210 p.